

פאתן נאסטאס וג'ברא מתוואסי, עומס יתר, 28.10.99- 3.10.99
אתר התערוכה: <http://www.hagar-gallery.com/faten0.html>
<http://www.hagar-gallery.com/hagswf/exhibitions.html>

על מיצב הוידאו "עומס יתר" - פאתן נאסטאס וג'ברא מתוואסי טקסט: יצחק בנימיני

"...התיאולוגיה, שהיא היום, כידוע, קטנה ומכוערת ובלאו הכי אסור לה להראות עצמה בפומבי"
(ולטר בנימין, על מושג ההיסטוריה, א.).

למבקר הישראלי באמנות הפלשתינאית נדמה כביכול שעליו לנסח את ההקשרים הפוליטיים שבהם פועמת אמנות זו. "כביכול" זה, המרדד את עבודתו של כל פלשתינאי להקשר הפוליטי/מלחמתי המצומצם, מקשר באופן נרקיסיסטי כל פעולה אמנותית ולא-אמנותית פלשתינאית מיידית אליו, אל המבקר הישראלי, שהרי "כל חיצוני נקשר לישראלי, למאבק הישראלי-פלסטיני". כנגד "כביכול" זה, יש לבקש את מהות העבודה הפלסטינית לא ביחסה אל הסובייקט הישראלי, אלא במקום נייטרלי יותר, בעיניים אחרות. אחת האפשרויות לדיבור על היצירה הינה באמצעות נקודת-המעבר המרכזית המחוללת שינוי פנימי במקצב הצילומי/עריכתי: המבט של ישו, של האיקון, המופיע במרכז העבודה למספר שניות ומפצלה לשני משורים קונטרסטיים. העבודה פותחת בצילום-רץ לאורך שממה מדברית וחרבה, וצילום-מתנשף מקוטע של העיר בית לחם, עד אשר עיני ישו מוליכות לצילום-אחר, פנימי יותר.

העיניים עיני האיקונה הביזנטית "ישו הפנאקרטור" (השולט בכל) מהמאה ה-7 הנמצאת במנזר סנטה קתרינה. שני צדדיו של ישו, האלוהי והאנושי, המאוחדים, מוצגים בה: ייצוג של הטבע האלוהי מצוייר ללא צל, בעוד שייצוג טבעו האנושי מצויר עם צללים. ידע זה אינו מובע ישירות בעבודת הוידאו: רק בעיני ישו אנו צופים, עיני אל שהוא אדם, בן לאלוהים הממקם את האדם המאמין בסטאטוס זהה ביחס לאלוהים.

הילד-אלוהים מתגלה עבור העולם של האב (כנגד יהודיות-האב ואיסלמיות-האב) ועבור תלמידיו: "אמן אומר אני לכם, אם לא תשובו ותהיו כילדים לא תכנסו למלכות שמיים. לכן מי שישפיל את עצמו להיות כילד הזה הוא הגדול במלכות שמיים. כל המקבל ילד אחד כזה בשמי, אותי הוא מקבל"¹ (הבשורה למתי יח: 2-5). הילד הוא האדון, הוא על כן המאמין: "וכיון שאתם בנים, אלוהים נתן בלבבכם את רוח בנו הקוראת 'אבא, האב!'" (פאולוס לגלטים ד: 6)². הבנים, לאחר שכוננו את אמונתם באמצעות מבט-עיניו של המושיע הבן, נעזרים בבן בכדי להשתחרר מעולמו הרע של האב יהוה: "אדוננו ישו המשיח שנתן את עצמו על חטאינו כדי לחלצנו מן העולם הרע הזה, כרצון אלוהים אבינו" (פאולוס לגלטים א: 3-4)³.

עיני המושיע-הבן מפעילות את הילד בסובייקט-המצלם (כמו גם בצופה?). הסובייקט-המצלם הנמצא-בעולם מתרוצץ במדבר הנטוש, פתוח לפיתויי השטן, מביט בחורבות-עולם ובחורבות עולמו הנוכחי, לקראת זריחה/שקיעה. עוצר בשחור-המסך. מתנשף. מצלם למקוטעין את עירו (הולדתו, כמו הולדת התינוק המבורך) בית לחם המשופצת תמידית, עם האמבולנס, מכבי-האש, עוברי-האורח שלה, המחנק. עין-המצלמה נקלעת לא-אחת למצוקת הילדים העובדים, מוכרים בקלה, וידאו גנוב, עתון. מסתבר שבניין נשרף ואמבולנסים ומכבי אש נזעקים, טרקטור עובד - צעצועים במשחק לא-מענג למבוגרים ולכמו-ילדים. העין מחזירה אותנו שוב לאותן תמונות, למשאית דלק של UN (עוד צעצוע, לא רק לילדים). כוחות הצלה וקלאוסטרופוביה-צילומית. מי יהיה כוח ההצלה עבור הסובייקט-המצלם? ומצולם גם מחסום ישראלי ואף דגל (שבהם, כאמור, הסובייקט המחבר-הישראלי-הנוכחי לא יעסוק, גם מפאת מבנה העבודה המבקש לדחוק את ה"פוליטי"). מתפרנסים או מפרנסים את משפחותיהם, ה-פרולטריון ה-אמיתי של העולם, ילדי רחל הנטושים בעולמו הרע של האב - האב המלך הורדוס השוחט בהם, עד לבוא הבן המבורך: "קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם כי אינם" (הבשורה למתי ב: 18; בהסתמך על ירמיה לא: 14)⁴.

פתאום, מתוך קטיעת-ההתנשפות נפתחות עיני ישו, עיניים גדולות. הסובייקט-המצלם - החוזר-בתשובה מעתה על ידי המבט של ישו להיות סובייקט-מצולם - נסוג לעבר עולמו שלו: תמונות-תמונות מחזורים-מחזורים כמו-נוסטלגיים על הלימודים, המשפחה והחברים. במיוחד הילדות. תשוקה גדולה לשייכות, לקהילתיות תמימה וחמימה, לאהבה נוצרית מתקפלת-פנימה. לקראת הסיום, שני הסובייקטים-המצלמים מגישים יד לצייר ציור תמים, של כמו-ילד/ה: ילד משיט עפיפון, פרחים, ילדה בשמלה, כנסייה פשוטת מבנה, שמש - השמש (כעין של ישו, המושיע, הילד לילדים) שוקעת ונועלת את העבודה.

ההבטה של ישו מבנה את הקהילה הנרקיסיסטית-הנוצרית של הבנים: ישו, בן האלוהים, הינו מושא ההזדהות-המדומה⁵ של בני הקהילה. ניתן לנסח זאת בהתאם למינוח הלאקאניאני: הקהילה מובנית ברמה המדומה, כפי שב"שלב המראה"⁶ האגו מכונן את זהותו מתוך משחקי זהות עם השתקפות דמותו במראה לפניו. זהו המדומה המתבסס בדמו של המשיח (כנגד המרקם הסימבולי של האב יהוה, אלוהי החוק היהודי)⁷. המבט של ישו אינו מבט עין-הרע הממשי הקורע⁸, אלא המאחה, המבנה, המלכד את הילד שבסובייקט-המצולמים. כפטרון הילדים עיני ישו מפרקות רק את שנאגר מסביב לילד, את עודף-החיים, לקראת ישועה. מנוחה מההוויה הבוגרת והמעיקה של בית לחם, מהפוליטיקה, חזרה לילד.

ישו הינו המאגד את הנוצרים תחת אותו מדומה, לעבר משפחת הבנים במשיח (המופועלים בהתאם לעקרון הפאוליני של "ואהבת לרעך כמוך"⁹), בטבילה בו המבטלת את הסובייקט/ית המופרד/מנוכר: **"כולכם בנים-לאלוהים על ידי האמונה במשיח ישו. כי כולכם אשר נטבלתם למשיח לבשתם את המשיח. אין יהודי אף לא גוי, אין עבד אף לא בן חורין, לא זכר אף לא נקבה, משום שכולכם אחד במשיח ישו. ואם אתם שייכים למשיח, אזי זרע אברהם אתם ויורשים על פי ההבטחה"** (פאולוס לגלטים ג: 26-29)¹⁰ - הטבילה הינה המקום בו הנוצרי נטבל במותו של ישו, מסתלק מעולמו הישן לעבר "בריאה חדשה" במובן האסכטולוגי, כך שבקהילה המדומה וה"אורגנית" כולם שווים באהבה וכפופים למסמן (signifier) האחד, ישו. כך גם הסובייקט-המצולם הנאחז בעיני ישו כחווה אקט-טבילה במושיע, מוות-במשיח לקראת חיים: **"האינכם יודעים כי כולנו אשר נטבלנו למשיח ישו, למותו נטבלנו? נקברנו אתו בטבילה למותו כדי שנתהלך גם אנחנו בחיים חדשים, כשם שהמשיח הוקם מן המתים על-ידי כבודו של האב; שכן אם התאחדנו אתו במוות דומה למותו, כך גם נתאחד אתו בתחייתו"** (פאולוס לרומים ו: 3-5)¹¹. הסובייקט המצולם/המאמין חווה את השלב הלימינלי¹² (liminal) של הטבילה עצמה של ההכרה במבט של עיני ישו - מצב דיפוזי/עמום שבו זהותו נעלמת להרף כדי ללבוש את זהותו החדשה: לא פאתן ולא ג'ברא, לא פלסטיני ולא ישראלי, לא נוצרי ולא מוסלמי, אלא ישו, אלא ילד/ה. אמן!

מתוך: בן צבי, טל, 2000. *מזרח תיכון חדש - 11 תערוכות יחיד בגלריה קרן היינריך בל*, הוצאת עמותת הגר, עמודים 30-35

¹Assuredly, I say to you, unless you are converted and become as little children, you will by no means enter the kingdom of heaven. Therefore whoever humbles himself as this little child is the greatest in the kingdom of heaven. Whoever receives one little child like this in My name receives Me." (Matthew 18: 2-5).

²And because you are sons, God has sent forth the Spirit of His Son into your hearts, crying out, "Abba, Father!" (Galatians 4: 6).

³Our Lord Jesus Christ, who gave Himself for our sins, that He might deliver us from this present evil age, according to the will of our God and Father." (Galatians 1: 3-4)

⁴A voice was heard in Ramah, Lamentation, weeping, and great mourning, Rachel weeping [for] her children, Refusing to be comforted, Because they are no more." (Matthew 2: 18; Jeremiah 31: 14)

⁵ בהתאם להבחנה הפסיכואנליטית של ז'אק לאקאן (Lacan) בין שלושת מישורי ההוויה האנושית: המדומה (imaginary) - המבנה את האגו בהקשרים נרקיסיסטיים ותלויי שקופי-מראה; הסימבולי (symbolic) - מישור החוק, השפה והאב; הממשי (real) - הלא-סימבולי שאינו ניתן או אסור לייצוג בשפה.

⁶ ראה במיוחד: Jacques Lacan, 1949. "The Mirror Stage as Formative of the Function of the I as Revealed in Psychoanalytic Experience." *Écrits* (A Selection). Tran. Alan Sheridan. London: Routledge, 977, 1-7.

⁷ על הקישור שאני מציע בין הנצרות למדומה ראו בהרחבה: יצחק בנימיני, "בין-החוק-לדבר: בין לאקאן לפאולוס", *רסלינג* (במה רב תחומית לתרבות) 5, קיץ 1998, עמ' 42-61; *הריטואל הפאוליני וכינון קהילת הבנים: קריאה פסיכואנליטית-לאקאניאנית במכתבי פאולוס* (חיבור גמר לתואר מ.א.). אוניברסיטת תל אביב, 1999.

-- Itzhak Benyamini, "Between the Law and das Ding: Between Lacan and St. Paul", *Resling* (A Multi-disciplinary Stage for Culture) 5, Summer 1998, pp. 42-61.

-- Itzhak Benyamini, *The Pauline Ritual and the Constitution of the Sons' Community: A Psychoanalytical-Lacanian Reading of the Pauline Letters* (Thesis submitted for M. A. degree). Tel Aviv University, 1999.

⁸ השווה לאופן שבו מציג לאקאן את "עין-הרע" (evil eye) כמבט (gaze) המתייחס ל-*objet petit a*: Jacques Lacan, 1964. *The Four Fundamental Concepts of Psycho-Analysis (Seminar XI)*. Tran. Alan Sheridan. London: Penguin Books, 1994, pp. 115-119.

⁹"You shall love your neighbor as yourself."

¹⁰ "For you are all sons of God through faith in Christ Jesus. For as many of you as were baptized into Christ have put on Christ. There is neither Jew nor Greek, there is neither slave nor free, there is neither male nor female; for you are all one in Christ Jesus. And if you [are] Christ's, then you are Abraham's seed, and heirs according to the promise." (Galatians 3: 26-29)

¹¹"Or do you not know that as many of us as were baptized into Christ Jesus were baptized into His death? Therefore we were buried with Him through baptism into death, that just as Christ was raised from the dead by the glory of the Father, even so we also should walk in newness of life." (Romans 6: 3-5)

¹² בהסתמך על התיאוריה של המבנה התלת-שלבי של הריטואל אצל ויקטור טרנר, במיוחד ביחס ל-*rite de passage*. ראה: Victor Turner, 1969. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. London: Routledge and Kegan Paul.